

V. РЕЦЕНЗІЇ

УДК [37.016:811.161.2'243](076.3)=135.1=161.2

ПРАКТИЧНИЙ СУПУТНИК У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В РУМУНІЇ

(Рецензія на розмовник: Ioan Herbil, Mihaela Herbil. Ghid de Conversație
Român-Ucrainean. București: RCR Editorial, 2017. 384 p.)

Олеся Лазаренко

Європейський університет Віадріна у Франкфурті-на-Одері

Мовний центр Віадріни

Große Scharrnstraße, 59, 15230, Frankfurt (Oder) Deutschland

тел.: 493 3555 34 37 16

ел. пошта: lazarenko@europa-uni.de

https://orcid.org/0000-0002-3121-1594

Видання румунсько-українського розмовника авторства Івана Гербіла та Міхаєли Гербіл (Бухарест, 2017) є важливим внеском у розвиток українознавчих студій, які вже понад 20 років здійснюють на базі Відділу української мови та літератури Університету імені Бабеша-Бойої у місті Клуж-Напока. Відкриття 1999–2000 н. р. спеціалізації «Україністика» у межах Департаменту слов'янських мов та літератур філологічного факультету Клузького університету було пов'язане із необхідністю, зумовленою передусім історичними та політичними подіями, провести професійну підготовку для корінних українців Румунії як висококваліфікованих спеціалістів у галузі української мови, літератури та культури для освітніх і перекладацьких потреб, до чого і була розроблена відповідна навчальна програма. Однак з часом запити на вивчення української мови з боку студентів, для яких ця мова не була рідною, зросли, тому зусилля викладачів Відділу української мови та літератури були скеровані не тільки на формування науково-дослідної бази дослідження української діалектології, топонімії чи антропонімії, здійснення перекладів української літератури румунською мовою тощо, але також і на розвиток лінгводидактичного напрямку у вивченні української мови як іноземної саме носіями румунської мови. Цьому сприяли численні наукові публікації співробітників Відділу, серед яких і рецензований румунсько-український розмовник.

У рецензії схарактеризовано структуру, зміст, інформаційне та тематичне наповнення розмовника, відзначено окремі розділи, присвячені передусім висвітленню фонетичних та акцентуаційних особливостей української мови чи оформленню транскрипції до українських слів і словосполучень, що, безумовно, сприятиме легшому сприйняттю усіх мовних нюансів тими, хто постановив поглибити свої знання української мови як успадкованої або опанувати ще одну іноземну мову на прикладі української.

Ключові слова: розмовник, румунсько-українські мовні, літературні та культурні взаємозв'язки, українська мова як успадкована і як іноземна в Румунії.

DOI:

Завдяки онлайн-карті українознавчих закладів у світі, яку створили в межах проекту «Український освітній всесвіт» працівники Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою (МІОК), можна довідатися про багато центрів у світі, де плекається наука української мови [1]. Карта рясніє різнокольоровими позначками в десятках країн Європи, Азії, Африки та Австралії: Польща, Туреччина, Німеччина, Сполучені Штати Америки, Канада, Японія та багато інших держав, серед яких є і сусідня з Україною Румунія. Окрім закладів для дітей шкільного віку, як-от: Український педагогічний ліцей ім. Тараса Шевченка (м. Мармарош-Сигіт) чи Освітній

центр „Sipri Edu Hub“ (м. Сібіу) та ін. – тут позначені ще три університети у містах Сучава, Бухаресті та Клуж-Напока, кожний із яких має свою історію становлення в його стінах українознавчих студій. Сьогодні нашу увагу привернув університет імені Бабеша-Бойої у Клуж-Напоці, оскільки рецензований румунсько-український розмовник уклали 2017 р. співробітники Відділу української мови та літератури філологічного факультету саме цього освітнього закладу вищої освіти – д-р Іван Гербіл та д-р Міхаела Гербіл. Публікації такого типу дидактичної праці, як і багатьох інших підручників, посібників і наукових праць з українознавства протягом останніх двадцяти років у Румунії, передували важливі події, коли керівництво філологічного факультету, а також Департаменту слов'янських мов та літератур при Університеті імені Бабеш-Бойої за підтримки Міністерства освіти Румунії та Бюро Сенату Університету постановило 1999-2000 н. р. відкрити в університеті україністичний напрямок. Якщо спочатку новостворений Відділ української мови та літератури з'явився як «необхідність для підготовки корінних українців Румунії в галузі української мови, літератури та культури, навчальна програма поступово була перебудована, й останніми роками до цього відділу могли записатися й студенти, для яких українська мова не є рідною» [3: 14]. Основними компонентами розвитку україністики у Клужькому університеті були і залишаються дидактичні (навчання української мови і літератури) та наукові (дослідження українських говорів в Румунії чи румунсько-українських мовних зв'язків) підходи, що дозволило заступникові декана філологічного факультету, професорові Доріну Кірі (Prof. Dorin Chira) на двадцяті річницю заснування україністики в Клужі зазначити: «При організації цієї спеціалізації було враховано низку цілей [...]: забезпечення зразкової підготовки майбутніх учителів української мови в середніх та загальноосвітніх школах (особливо в регіонах проживання етнічних українців у нашій країні); підготовка письмових та усних перекладачів, зважаючи на те, що мультикультурна політика в Європейському Союзі все більше наголошує на необхідності знання якомога більшої кількості мов, культур та цивілізацій задля збереження та розвитку місцевої спадщини; підготовка фахівців і дослідників для роботи, наприклад, перекладачами в контексті різних культурних/економічних обмінів між Румунією та Україною; можливість створення дослідницької бази в галузі української мови та літератури, шляхом підготовки фахівців з української мови та літератури, формування діалогу культур, врахування міжкультурної та національної специфіки, мовних контактів, регіональних та надрегіональних складових українських традицій та звичаїв; підготовка провідних дослідників, які продовжать престижну традицію Клужької лінгвістичної школи у вивченні української мови, якою також розмовляють у нашій країні, а також ономастики (топонімії та антропонімії); підготовка фахівців у галузі видавничої справи; редакторів етнічних літературних і культурних часописів, радіо- і тележурналістів, редакторів культурних рубрик багатотиражних газет» [4: 37–38]. Ця розлога цитата якнайкраще висвітлює головну ідею відкриття Відділу української мови та літератури при Університеті імені Бабеша-Бойої у м. Клуж-Напока, що має глибоке історичне підґрунтя у багатовіковому співжитті і політично-культурній взаємодії українського та румунського народів. У цьому контексті неодмінно потрібно згадати ім'я ініціатора заснування україністики – д-ра Івана Гербіла (Dr. Ioan Herbil), завдяки якому ця філологічна спеціалізація є нині престижною і відомою не тільки в Румунії, але й за її межами, «ставши колыскою етнічних українців Трансильванії», за висловом Голови Союзу українців Румунії Миколи Мирослава Петрецького [2: 18]. Випускник Клужького університету д-р Іван Гербіл пройшов

шлях від аспіранта до старшого викладача та завідувача українським відділенням Департаменту слов'янських мов та літератур, опублікувавши низку важливих наукових праць, присвячених діалектологічним, топонімічним, антропологічним та літературним дослідженням у галузі українознавства та українсько-румунських мовних контактів, серед яких монографії, хрестоматія та понад 100 статей у фахових виданнях: «Студії з української діалектології й топоніміки Румунії» [6], «Офіційна антропонімія українців Мараморощини» [6], «Сторінки української літератури» (у співавторстві) [8]. Разом зі своєю соратницею як у подружньому, так і в науково-дидактичному житті д-р Міхаєлоу Гербіл (Dr. Mihaela Herbil) – також випускницею університету у Клузі і викладачкою української мови та літератури, невтомною працівницею на ниві українсько-румунського літературного перекладу, журналісткою, головною редакторкою румунськомовного журналу «*Esouri ucraïnene*» («Українські відлуння») – він створив не тільки унікальну платформу для підготовки кваліфікованих викладачів української мови та перекладачів в Румунії, яка інтегрувалася в академічний профіль Клузького університету, але і потужний майданчик для здійснення ґрунтовних наукових досліджень в галузі румунсько-українських мовних, літературних та культурних взаємозв'язків.

До слова варто згадати, що подружжя Гербілів є багаторічними та активними членами Союзу українців Румунії і Спільки професійних журналістів Румунії – пан Іван з 2015 р. очолює Клузьку філію та є заступником голови Союзу, а пані Міхаєла була співорганізатором близько ста міжнародних і національних конференцій, заходів, організованих під егідою Союзу українців Румунії, як-от: «*Міжнародний день рідної мови*», «*День української мови*»; «*150 років від дня народження прозаїка і поета Богдана Лепкого*»; «*130 років від дня народження драматурга Миколи Куліша*»; «*300 років від дня народження письменника, поета та байкаря Григорія С. Сковороди*» та багато інших.

До списку наукових досягнень Івана Гербіла та Міхаєли Гербіл належить також і публікація румунсько-українського розмовника, який витримав вже три видання (перше – 2005, Клуж-Напока, друге – 2012, Клуж-Напока, третє – 2017, Бухарест). Власне останній – доповнений і покращений – версії присвячений цей допис, метою якого є представити академічній спільноті викладачів української мови як іноземної ще одне цінне надбання у галузі лінгводидактики, скерованої на популяризацію української мови у світі.

Перше завдання, яке поставили перед собою автори розмовника, що є, зрештою, традиційним для такого типу практичного видання, – це «надати румунам можливість підтримувати діалоги з українським мовцями за допомогою формулювання і розуміння численних запитань та відповідей» [7: 14]. Однак розмовник розрахований на ще одну групу користувачів, а саме учнів і студентів, «для яких українська мова хоча і є рідною, але з тієї чи іншої причини вони не вивчали її систематично у школі» [Там само], що відповідає сучасним тенденціям формування нової дисципліни в різних європейських країнах, а саме напрямку «Українська мова як успадкована».

Загалом розмовник складається зі «Вступу» (С. 14), інформаційного розділу «Кілька слів про Україну» (С. 15–17), розділів «Вивчаємо українську фонетику.

Український алфавіт» (С. 18–21), «Фонетичні знаки і транскрипція» (С. 22–33), «Показчик слів» (С. 34–36), основної тематичної частини (С. 37 – 370), «Додатку» (С. 370–378), рубрик «Надзвичайні обставини» (С. 378–380) та «Інші корисні інформації» (С. 381–384). На кількох останніх сторінках розміщено відомості про вимову звуків румунської мови та румунський алфавіт із конкретними поясненнями фонетичних особливостей на прикладах з української мови (С. I–IV).

Основна частина розмовник укладена за ustalеним принципом, тобто за описом різних комунікативних ситуацій, що виникають під час ділової, туристичної або іншої подорожі до України, тому тут представлені такі основні теми: *Повсякденні вирази; Родина; Навчання. Професія; На кордоні; Подорож; У місті; Засоби зв'язку; У готелі. Оренда житла; У ресторані; Покупки; Обслуговування; Здоров'я; Культура. Мистецтво; Розваги; Спорт.* Цікавими видаються теми: *Батьківщина. Національність; Мова; Континенти; Сторони світу; Вік; Знак Зодіаку*, а граматичні (принаймні за назвою) рубрики *Числівник і Прикметник* містять перелік відповідних форм із внутрішньою класифікацією типу «Кількісні числівники», «Дробові числівники та проценти», «Кольори та відтінки» тощо.

Тематичне розширення у розділі «Додаток» стосується переважно арифметичних дій додавання, віднімання, множення, ділення, назв одиниць виміру та геометричних фігур тощо. У наступному заголовку «Надзвичайні обставини» сформульовано основні запитання і прохання про надання допомоги чи контактів до поліції або консульства румунською мовою у разі крадіжки, розбійницького нападу. Усі необхідні контакти до служб підтримки та інформації (поліції, швидкої та пожежної допомоги, бюро погоди), до Посольства Румунії в Україні та Генеральних консульств Румунії в Одесі та Чернівцях можна також знайти на сторінках розмовника.

Варто звернути особливу увагу на фонетично-граматичний розділ на початку розмовника, де представлено основні правила вимови українських фонем (йотованих, задньоязикових *z, k, x* та проривного *t*, шиплячих, подвоєних приголосних, африкатів *dz* і *dj*), правопис м'якого знака та апострофа, уживання наголосу і його роль у розрізненні значення слів (*сестра* «*soră*» – *сестрою* «*cu sora*» – *сестри* «*surorile*») (множина); *замок* «*castel*» – *замок* «*lacăt*») тощо. До всіх прикладів слів чи словосполучень у цьому розділі, як і у всьому розмовникові, додається фонетична транскрипція для того, щоби полегшити читання та розуміння змісту надрукованого. Однак одразу наголосимо, що засади передавати звучання українських слів базуються на латинському алфавіті, але з урахуванням саме специфіки румунськомовного оточення, тобто за допомогою спеціальних буквосполучень, дифтонгів, діакритичних знаків, зрозумілими та доступними для тих, хто вільно володіє румунською мовою. Оформлюючи транскрипцію, обов'язково також зазначати наголос: «*Ce tai faceți? (Як справи? [iác správê?])*» – «*Mulțumesc, foarte bine! (Дякую, дуже добре! [deáciu, dúje dóbre!])*».

Гортаючи сторінки румунсько-українського розмовника, ми не зауважили

CUPRINS	ЗМІСТ
INTRODUCERE	14
CĂTEVA CUVINTE DESPRE UCRAINA	15
NOTIUNI DE FONETICĂ UCRAINEANĂ	18
DATE PERSONALE	ОСОБИСТІ ДАНІ: 37
EXPRESII UZUALE	ПОВСЯКДЕННІ ВИРАЗИ: 39
Formule de salut	Привітання: 39
Intinerea	Зустріч: 42
Atragerea atenției	Привернення уваги: 42
Formule de adresare	Звертання: 44
Prezentarea	Представлення: 45
Intrebari	Питання: 47
Rugăminti, Cerințe	Прохання. Вимоги: 51
Felicitări, Urări	Поздоровлення. Побажання: 54

якихось граматичних, лексичних або пунктуаційних помилок чи технічних одруківок – текст ретельно вичитаний, гарно структурований та зручно оформлений. Лінгводидактичний потенціал цього довідкового видання є, на нашу думку, беззаперечним, активно сприятиме налагодженню культурних діалогів між румунами та українцями (також тими, хто народився і виріс у Румунії) у різних життєвих ситуаціях. Важливою опорою став розмовник також і для тих українців, які після початку жахливих воєнних подій 2022 р. виїхали за кордон, зокрема до Румунії.

Висловлюємо щиру подяку авторам розмовника – колегам з Відділу української мови та літератури Університету імені Бабеша-Бойої у м. Клуж-Напока д-ру Іванові Гербілу та д-р Міхаєлі Гербіл за їхню чудову публікацію, яке є, як і їхні інші науково-дидактичні друковані праці, свідченням успішного розвитку українознавчих студій у Румунії протягом останніх 25 років.

Список використаної літератури

1. Український освітній всесвіт. Портал. Інтернет-сторінка Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою (МІОК). Режим доступу : <https://vsesvit.miok.lviv.ua/>
2. Петрецький М. М. Відділ української мови та літератури Університету ім. Бабеша-Бойої – еталон університетського середовища рідною мовою (Вітальне слово) // *Două decenii de la înființarea specializării Limba și literatura ucraineană la Facultatea de Litere – Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj/Napoca*. Volum Aniversar. Editori Ioan Herbil, Mihaela Herbil. Cluj-Napoca – București : Casa Cărții de Știință – RCR Editorial, 2020. P. 18.
3. Balázs K. Specializarea ucraineană, la ceas aniversar (Спеціалізація з україністики у святкову годину) // *Două decenii de la înființarea specializării Limba și literatura ucraineană la Facultatea de Litere – Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj/Napoca*. Volum Aniversar. Editori Ioan Herbil, Mihaela Herbil. Cluj-Napoca – București: Casa Cărții de Știință – RCR Editorial, 2020. P. 13–15.
4. Chira D.-I. Specializarea limba și literatura ucraineană la facultatea de litere, universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca (Спеціалізація з української мови та літератури на філологічному факультеті Університету ім. Бабеш-Бойої у м. Клуж-Напока) // *Două decenii de la înființarea specializării Limba și literatura ucraineană la Facultatea de Litere – Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj/Napoca*. Volum Aniversar. Editori Ioan Herbil, Mihaela Herbil. Cluj-Napoca – București: Casa Cărții de Știință – RCR Editorial, 2020. P. 33–41.
5. Herbil I. Studii de dialectologie și toponimie ucraineană din România (Студії з української діалектології та топоніміки Румунії). Cluj-Napoca – București: Casa Cărții de Știință – RCR Editorial, 2018. 374 p.
6. Herbil I. Antroponimie oficială la ucrainenii maramureșeni (*Офіційна антропонімія українців Марамороцини*). Cluj-Napoca – București: Casa Cărții de Știință – RCR Editorial, 2019. 400 p.
7. Herbil I., Herbil M. Ghid de conversație Român-Ucrainean. Румунсько-український розмовник. București: RCR Editorial, 2017. 384 p.
8. Pagini de literatură ucraineană (Crestomație). (*Сторінки української літератури. Хрестоматія*). Volumul I. Traducători: Mihaela Herbil, Cristina Silaghi, Ioan Herbil, Jessica Bilces. București: RCR Editorial, 2024. 498 p.

References

1. Ukrainskyi osvittii vsesvit. Portal. Internet-storinka Mizhnarodnoho instytutu osvity, kultury ta zv'iazkiv z diasporoiu (MIOK). Rezhym dostupu : <https://vsesvit.miok.lviv.ua/>
2. Petretskiy M. M. Vidil ukrainskoi movy ta literatury Unversytetu im. Babeș-Bolyai –

etalon universytetskoho seredovyshcha ridnoiu movoiu (Vitalne slovo) // Două decenii de la înființarea specializării Limba și literatura ucraineană la Facultatea de Litere – Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Volum Aniversar. Editori Ioan Herbil, Mihaela Herbil. Cluj-Napoca – București: Casa Cărții de Știință – RCR Editorial, 2020. P. 18.

3. Balázs K. Specializarea ucraineană, la ceas aniversar // Două decenii de la înființarea specializării Limba și literatura ucraineană la Facultatea de Litere – Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Volum Aniversar. Editori Ioan Herbil, Mihaela Herbil. Cluj-Napoca – București: Casa Cărții de Știință – RCR Editorial, 2020. P. 13–15.

4. Chira D.-I. Specializarea limba și literatura ucraineană la facultatea de litere, universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca // Două decenii de la înființarea specializării Limba și literatura ucraineană la Facultatea de Litere – Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Volum Aniversar. Editori Ioan Herbil, Mihaela Herbil. Cluj-Napoca – București: Casa Cărții de Știință – RCR Editorial, 2020. P. 33–41.

5. Herbil I. Studii de dialectologie și toponimie ucraineană din România. Cluj-Napoca – București: Casa Cărții de Știință – RCR Editorial, 2018. 374 p.

6. Herbil I. Antroponimie oficială la ucrainenii maremureșeni. Cluj-Napoca – București: Casa Cărții de Știință – RCR Editorial, 2019. 400 p.

7. Herbil I., Herbil M. Ghid de conversație Român-Ucrainean. București: RCR Editorial, 2017. 384 p.

8. Pagini de literatură ucraineană (Crestomație). Volumul I. Traducători: Mihaela Herbil, Cristina Silaghi, Ioan Herbil, Jessica Bilcec. București: RCR Editorial, 2024. 498 p.

A PRACTICAL COMPANION FOR LEARNING UKRAINIAN IN ROMANIA

(A review of the phrasebook: Ioan Herbil, Mihaela Herbil. Ghid de Conversație
Român-Ucrainean. București: RCR Editorial, 2017. 384 p.)

Olesia Lazarenko

*European University Viadrina Frankfurt (Oder)
Viadrina Language Center
Große Scharrnstraße, 59, 15230, Frankfurt (Oder) Deutschland
phone: 493 3555 34 37 16
e-mail: lazarenko@europa-uni.de
<https://orcid.org/0000-0002-3121-1594>*

The publication of the Romanian-Ukrainian phrasebook by Ioan Herbil and Mihaela Herbil (Bucharest, 2017) is an important contribution to the development of Ukrainian studies, which have been carried out for more than 20 years at the Department of Ukrainian Language and Literature of Babeș-Bolyai University in Cluj-Napoca. The opening of the specialization in Ukrainian Studies at the Department of Slavic Languages and Literatures of the Faculty of Philology at the University of Cluj in the academic year 1999/2000 was due to the need, mainly caused by historical and political events, to provide professional training for native Ukrainians in Romania as highly qualified specialists in the field of Ukrainian language, literature and culture for teaching and translation purposes, for which a corresponding curriculum was developed. As time went by, however, the demand for learning Ukrainian language from students whose mother tongue was not Ukrainian increased, so the efforts of the teachers of the Department of Ukrainian Language and Literature were directed not only at creating a research base for studying Ukrainian dialectology, toponymy or anthroponymy, translation of Ukrainian literature into Romanian, etc., but also at developing a linguodidactic direction in the study of Ukrainian as a foreign language by native Romanian speakers. This has been facilitated by numerous academic publications by the staff of the department, including the peer-reviewed Romanian-Ukrainian Phrasebook.

The review describes the structure, content, information and thematic content of the Phrasebook, poin-

ting out some sections that are primarily devoted to the coverage of the phonetic and accentuation features of the Ukrainian language or to the transcription of Ukrainian words or phrases, which will undoubtedly facilitate the perception of all linguistic nuances by those who have decided to deepen their knowledge of Ukrainian as an inherited language or to master another foreign language.

Key words: phrasebook, Romanian-Ukrainian linguistic, literary and cultural connections, Ukrainian as a heritage language and as a foreign language in Romania.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2025
доопрацьована 17.04.2025
прийнята до друку 23.04.2025